פרשת קדושים

ספר ויקרא · עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.

פירוש רש״י: Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain), באדיבות ספריא.

הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.

geulaquiz.com

פרק י״ט

א׳ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃

ב׳ דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

דבר אל כל עדת בני ישראל. מְלַמֵּד שֶׁנֶּאֶמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ בְּהַקְהֵל מִפְּנֵי שֶׁרֹב גּוּפֵי תוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ (ספרא)׃

קדשים תהיו. הֱווּ פְרוּשִׁים מִן הָעֲרָיוֹת וּמִן הָעֲבֵרָה, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גֶּדֶר עֶרְוָה אַתָּה מוֹצֵא קְדֻשָּׁה, אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה וְגוֹ׳ אֲנִי ה׳ מְקַדִּשְׁכֶם (ויקרא כ״א), וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ, אֲנִי ה׳ מְקַדְּשׁוֹ (שם), קְדֹשִׁים יִהְיוּ, אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה (שם)׃

ג׳ אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

איש אמו ואביו תיראו. כָּל אֶחָד מִכֶּם תִּירְאוּ אָבִיו וְאִמּוֹ, זֶהוּ פְשׁוּטוֹ; וּמִדְרָשׁוֹ: אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר תִּירָאוּ חֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר אִישׁ? שֶׁהָאִישׁ סֵפֶק בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת אֲבָל אִשָּׁה רְשׁוּת אֲחֵרִים עָלֶיהָ (ספרא; קידושין ל׳)׃

אמו ואביו תיראו. כָּאן הִקְדִּים אֵם לָאָב, לְפִי שֶׁגִּלּוּי לְפָנָיו שֶׁהַבֵּן יָרֵא אֶת אָבִיו יוֹתֵר מֵאִמּוֹ, וּבַכָּבוֹד הִקְדִּים אָב לָאֵם, לְפִי שֶׁגִּלּוּי לְפָנָיו שֶׁהַבֵּן מְכַבֵּד אֶת אִמּוֹ יוֹתֵר מֵאָבִיו, מִפְּנֵי שֶׁמְּשַׁדַּלְתּוֹ בִּדְבָרִים (שם)׃

ואת שבתתי תשמרו. סָמַךְ שַׁבָּת לְמוֹרָא אָב, לוֹמַר אַף עַל פִּי שֶׁהִזְהַרְתִּיךָ עַל מוֹרָא אָב, אִם יֹאמַר לְךָ חַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, אַל תִּשְׁמַע לוֹ, וְכֵן בִּשְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹות (בבא מציעא ל״ב)׃

אני ה׳ אלהיכם. אֲנִי הוּא שֶׁצִּוִּיתִי בִּכְבוֹדִי, לְפִיכָךְ לֹא תִשְׁמַע לוֹ לְבַטֵּל אֶת דְּבָרַי. אֱיזֶהוּ מוֹרָא? לֹא יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וְלֹא יְדַבֵּר בִּמְקוֹמוֹ וְלֹא יִסְתֹּר אֶת דְּבָרָיו, וְאֵיזֶהוּ כָבוֹד? מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה, מַלְבִּישׁ וּמַנְעִיל, מַכְנִיס וּמוֹצִיא (קידושין ל״א)׃

ד׳ אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

אל תפנו אל האלילם. לְעָבְדָם; אֱלִילִים לְשׁוֹן אַל — כְּלֹא הוּא חָשׁוּב׃

ואלהי מסכה. תְּחִלָּתָן אֱלִילִים הֵם, וְאִם אַתָּה פּוֹנֶה אַחֲרֵיהֶם סוֹפְךָ עוֹשֶׂה אוֹתָם אֱלוֹהוּת (ספרא)׃

לא תעשו לכם. לֹא תַעֲשׂוּ לַאֲחֵרִים וְלֹא אֲחֵרִים לָכֶם; וְאִם תֹּאמַר לֹא תַעֲשׂוּ לְעַצְמְכֶם אֲבָל אֲחֵרִים עוֹשִׂין לָכֶם, חֲרֵי כְבָר נֶאֱמַר לֹא יִהְיֶה לְךָ (שמות כ׳) — לֹא שֶׁלְּךָ וְלֹא שֶׁל אֲחֵרִים׃

ה׳ וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שַׁלְמִים לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ׃

וכי תזבחו וגו׳. לֹא נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ אֶלָּא לְלַמֵּד, שֶׁלֹּא תְהֵא זְבִיחָתָן אֶלָּא עַל מְנָת לֶאֱכֹל בְּתוֹךְ הַזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאִם לְקִבֵּעַ לָהֶם זְמַן אֲכִילָה, חֲרֵי כְבָר נֶאֱמַר (ויקרא ז׳) וְאִם נֶדֶר אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ וְגוֹ׳ (ספרא)׃

לרצנכם תזבחהו. תְּחִלַּת זְבִיחָתוֹ תְּהֵא עַל מְנָת נַחַת רוּחַ — שֶׁיְּהֵא לָכֶם לְרָצוֹן, שֶׁאִם תְּחַשְּׁבוּ עָלָיו מַחֲשֶׁבֶת פְּסוּל לֹא יֵרָצֶה עֲלֵיכֶם לְפָנַי׃

לרצנכם. אפיי״צימנטו, זֶהוּ לְפִי פְשׁוּטוֹ; וְרַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ מִכָּאן לַמִּתְעַסֵּק בַּקָּדָשִׁים שֶׁפָּסוּל, שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּתְכַּוֵּן לִשְׁחֹט (זבחים מ״ז; חולין י״ג)׃

ו׳ בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף׃

ביום זבחכם יאכל. כְּשֶׁתִּזְבְּחוּהוּ תִּשְׁחֲטוּהוּ עַל מְנָת זְמַן זֶה שֶׁקִּבַּעְתִּי לָכֶם כְּבָר׃

ז׳ וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה׃

ואם האכל יאכל וגו׳. אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְחוּץ לִזְמַנּוֹ, שֶׁחֲרֵי כְבָר נֶאֱמַר וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר זֶבַח שְׁלָמָיו וְגוֹ׳ (ויקרא ז׳), תְּנֵהוּ עִנְיָן לְחוּץ לִמְקוֹמוֹ; יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִין כָּרֵת עַל אֲכִילָתוֹ, תַּ״ל וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא, ״מִמֶּנּוּ״ וְלֹא מֵחֲבֵרוֹ, יָצָא הַנִּשְׁחָט בְּמַחֲשֶׁבֶת חוּץ לִמְקוֹמוֹ (זבחים כ״ח)׃

פגול. מְתֹעָב, כְּמוֹ וּמָרָק פִּגֻּלִים כֵּלֵיהֶם (ישעיהו ס״ה)׃

ח׳ וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃

ואכליו עונו ישא. בְּנוֹתָר גָּמוּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְאֵינוֹ עָנוּשׁ כָּרֵת עַל הַנִּשְׁחָט חוּץ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁכְּבָר מִעָּטוֹ הַכָּתוּב, וְזֶה בְּנוֹתָר גָּמוּר מְדַבֵּר, וּבְמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת (דף ה׳), לְמָדוּהוּ מִגְּזֵרָה שָׁוָה:

ט׳ וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לְקֻצְּרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט׃

לא תכלה פאת שדך. שֶׁיַּנִּיחַ פֵּאָה בְּסוֹף שָׂדֵהוּ (עי׳ ספרא):

ולקט קצירך. שִׁבֳּלִים הַנּוֹשְׁרִים בִּשְׁעַת קְצִירָה, אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם, אֲבָל שָׁלוֹשׁ אֵינָן לֶקֶט (פאה פ״ו):

י׳ וְכַרְמְךָ֙ לֹ֣א תְעוֹלֵ֔ל וּפֶ֥רֶט כַּרְמְךָ֖ לֹ֣א תְלַקֵּ֑ט לָעָנִ֥י וְלַגֵּ֖ר תַּעֲזֹ֣ב אֹתָ֑ם אֲנִ֖י יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃

לא תעולל. לֹא תְּשֹׁל עוֹלֵלוֹת שֶׁבָּהּ, וְהֵן נִכָּרוֹת; אֵיזֶהוּ עוֹלֵלוֹת? כֹּל שֶׁאֵין לוֹ לֹא כָּתֵף וְלֹא נָטֶף (ספרא):

ופרט כרמך. גַּרְגְּרֵי עֲנָבִים הַנּוֹשְׁרִים בִּשְׁעַת בְּצִירָה:

אני ה׳ אלהיכם. דַּיָּן לִפְרַע; וְאֵינִי גּוֹבֶה מִכֶּם אֶלָּא נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר אַל תִּגְזָל דָּל וְגוֹ׳ כִּי ה׳ יָרִיב רִיבָם וְגוֹ׳ (משלי כ״ב):

י״א לֹ֥א תִגְנֹ֖בוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁ֣וּ וְלֹא־תְשַׁקְּר֔וּ אִ֖ישׁ בַּעֲמִיתֽוֹ׃

לא תגנבו. אַזְהָרָה לְגוֹנֵב מָמוֹן, אֲבָל לֹא תִּגְנֹב שֶׁבַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת אַזְהָרָה לְגוֹנֵב נְפָשׁוֹת, דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ — דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין:

ולא תכחשו. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה׳), וְכִחֵשׁ בָּהּ מְשֻׁלָּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ, לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּ״ל וְלֹא תְכַחֲשׁוּ:

ולא תשקרו. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם), וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר יְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ, לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּ״ל וְלֹא תְשַׁקְּרוּ:

לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו ולא תשבעו. אִם גָּנַבְתָּ סוֹפְךָ לְכַחֵשׁ, סוֹפְךָ לְשַׁקֵּר, סוֹפְךָ לְשָׁבַע לַשָּׁקֶר:

י״ב וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ֙ בִּשְׁמִ֣י לַשָּׁ֔קֶר וְחִלַּלְתָּ֖ אֶת־שֵׁ֣ם אֱלֹהֶ֑יךָ אֲנִ֖י יְהוָֽה׃

ולא תשבעו בשמי. לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה׳ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא (שמות כ׳), יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל שֵׁם הַמְיֻחָד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַכִּנּוּיִין? תַּ״ל וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר — כָּל שֵׁם שֶׁיֵּשׁ לִי (ספרא):

י״ג לֹא־תַעֲשֹׁ֥ק אֶת־רֵעֲךָ֖ וְלֹ֣א תִגְזֹ֑ל לֹא־תָלִ֥ין פְּעֻלַ֛ת שָׂכִ֥יר אִתְּךָ֖ עַד־בֹּֽקֶר׃

לא תעשק. זֶה הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר (בבא מציעא ס״א):

לא תלין. לְשׁוֹן נְקֵבָה, מוֹסֵב עַל הַפְּעוּלָה:

עד בקר. בִּשְׂכִיר יוֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁיְּצִיאָתוֹ מִשְּׁקִיעָה חַמָּה, לְפִיכָךְ זְמַן גְּבוּי שְׂכָרוֹ כָּל הַלַּיְלָה, וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ (דברים כ״ד), מְדַבֵּר בִּשְׂכִיר לַיְלָה, שֶׁהַשְׁלָמַת פְּעֻלָּתוֹ מִשְּׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, לְפִיכָךְ זְמַן גְּבוּי שְׂכָרוֹ כָּל הַיּוֹם, לְפִי שֶׁנִּתְּנָה תוֹרָה זְמַן לְבַעַל הַבַּיִת עוֹנָה לְבַקֵּשׁ מָעוֹת (בבא מציעא ק״י):

י״ד לֹא־תְקַלֵּ֥ל חֵרֵ֖שׁ וְלִפְנֵ֣י עִוֵּ֑ר לֹ֣א תִתֵּ֣ן מִכְשֹׁ֔ל וְיָרֵ֖אתָ מֵֽאֱלֹהֶ֑יךָ אֲנִ֖י יְהוָֽה׃

לא תקלל חרש. אֵין לִי אֶלָּא חֵרֵשׁ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל אָדָם? תַּ״ל בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר (שמות כ״ב), אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר חֵרֵשׁ? מַה חֵרֵשׁ מְיֻחָד שֶׁהוּא בַּחַיִּים, אַף כָּל שֶׁהוּא בַּחַיִּים, יָצָא הַמֵּת שֶׁאֵינוֹ בַּחַיִּים (ספרא):

ולפני עור לא תתן מכשול. לִפְנֵי הַסּוּמָא בְּדָבָר לֹא תִתֵּן עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, אַל תֹּאמַר מְכֹר שָׂדְךָ וְקַח לְךָ חֲמוֹר, וְאַתָּה עוֹקֵף עָלָיו וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ (שם):

ויראת מאלהיך. לְפִי שֶׁהַדָּבָר הַזֶּה אֵינוֹ מָסוּר לַבְּרִיּוֹת לֵידַע אִם דַּעְתּוֹ שֶׁל זֶה לְטוֹבָה אוֹ לְרָעָה, וְיָכוֹל לְהִשָּׁמֵט וְלוֹמַר לְטוֹבָה נִתְכַּוַּנְתִּי, לְפִיכָךְ נֶאֱמַר בּוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ הַמַּכִּיר מַחְשְׁבוֹתֶיךָ; וְכֵן כָּל דָּבָר הַמָּסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם הָעוֹשֶׂהוּ וְאֵין שְׁאָר הַבְּרִיּוֹת מַכִּירוֹת בּוֹ, נֶאֱמַר בּוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ:

ט״ו לֹא־תַעֲשׂ֥וּ עָ֖וֶל בַּמִּשְׁפָּ֑ט לֹא־תִשָּׂ֤א פְנֵי־דָל֙ וְלֹ֣א תֶהְדַּ֔ר פְּנֵ֥י גָד֖וֹל בְּצֶ֣דֶק תִּשְׁפֹּ֥ט עֲמִיתֶֽךָ׃

לא תעשו עול במשפט. מְלַמֵּד שֶׁהַדַּיָּן הַמְקַלְקֵל אֶת הַדִּין קָרוּי עַוָּל, שָׁנוּי וּמְשֻׁקָּע, חֵרֶם וְתוֹעֵבָה, שֶׁהָעוֹל קָרוּי תּוֹעֵבָה, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי תוֹעֲבַת ה׳ וְגוֹ׳ כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל (דברים כ״ה), וְהַתּוֹעֵבָה קָרוּיָה חֵרֶם וְשֻׁקָּע שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְגוֹ׳ (שם ז׳):

לא תשא פני דל. שֶׁלֹּא תֹּאמַר עָנִי הוּא זֶה, וְהֶעָשִׁיר חַיָּב לְפַרְנְסוֹ, אֲזַכֶּנּוּ בַּדִּין וְנִמְצָא מִתְפַּרְנֵס בִּנְקִיּוּת (ספרא):

ולא תהדר פני גדול. שֶׁלֹּא תֹּאמַר עָשִׁיר הוּא זֶה, בֶּן גְּדוֹלִים הוּא זֶה, הֵיאַךְ אַבַיְּשֶׁנּוּ וְאֶרְאֶה בְּבָשְׁתּוֹ? עֹנֶשׁ יֵשׁ בַּדָּבָר לְכָךְ נֶאֱמַר וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל:

בצדק תשפט עמיתך. כְּמַשְׁמָעוֹ; דְּ״אַ: חֲוֵי דָן אֶת חֲבֵרְךָ לְכַף זְכוּת (שבועות ל׳):

ט״ז לֹא־תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ *(ככתר ארם צובה היה כתוב רַעֲיךָ)* **אֲנִי יְהוָה:**

לא תלך רכיל. אֲנִי אוֹמֵר עַל שֵׁם שֶׁכָּל מְשַׁלְּחֵי מְדָנִים וּמְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע הוֹלְכִים בְּבָתֵּי רֵעֵיהֶם לִרְגֹּל מַה יִּרְאוּ רָע, אוֹ מַה יִּשְׁמְעוּ רָע, לְסַפֵּר בַּשּׁוּק, נִקְרָאִים הוֹלְכֵי רָכִיל — הוֹלְכֵי רְגִילָה, אשפיי״מנט בְּלַעַז. וּרְאָיָה לִדְבָרִי, שֶׁלֹּא מָצִינוּ רְכִילוּת שֶׁאֵין כָּתוּב בִּלְשׁוֹן הֲלִיכָה, לֹא תֵלֵךְ רָכִיל, הֹלְכֵי רָכִיל נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל (ירמיהו ו׳), וּשְׁאָר לָשׁוֹן הָרַע אֵין כָּתוּב בּוֹ הֲלִיכָה, מִלָּשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ (תהילים ק״א), לָשׁוֹן רְמִיָּה (שם ק״כ), לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת (שם י״ב); לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהַלָּשׁוֹן הוֹלֵךְ וּמְרַגֵּל, שֶׁהַפ״ךְ נֶחֱלָפֶת בְּגִימֶ״ל, שֶׁכָּל הָאוֹתִיּוֹת שֶׁמּוֹצָאֵיהֶם מִמָּקוֹם אֶחָד מִתְחַלְּפוֹת זוֹ בָזוֹ, בֵּי״ת בְּפֵ״א וְגִימֶ״ל בְּכַ״ף וְקוֹ״ף, וְנוּ״ן בְּלָמֶ״ד, וְזַי״ן בְּצָדֶ״י, וְכֵן וַיִּרְגֹּל בְּעַבְדְּךָ (שמואל ב י״ט) — רִגֵּל בְּמִרְמָה לֵאמֹר עָלַי רָעָה, וְכֵן לֹא רָגַל עַל לְשׁוֹנוֹ (תהילים ט״ו), וְכֵן רוֹכֵל — הַסּוֹחֵר וּמְרַגֵּל אַחַר כָּל סְחוֹרָה, וְכֵן הַמּוֹכֵר בְּשָׂמִים לְהִתְקַשֵּׁט בָּהֶם הַנָּשִׁים, עַל שֵׁם שֶׁמְּחַזֵּר תָּמִיד בָּעֲיָרוֹת, נִקְרָא רוֹכֵל לְשׁוֹן רוֹגֵל; לָא תֵיכוּל קוּרְצִין כְּמוֹ וַאֲכַלוּ קַרְצֵיהוֹן דִּי יְהוּדָיֵא (דניאל ג׳:ח׳), אֲכַל בֵּיהּ קוּרְצָא בֵּי מַלְכָּא (ברכות נ״ח:); נִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁהָיָה מְשֻׁפָּטָם לֶאֱכֹל בְּבֵית הַמִּקְבָּל דִּבְרֵיהֶם שׁוּם הַלָּעָטָה, וְהוּא גְּמַר חִזּוּק שֶׁדְּבָרָיו מְקַיָּמִים וְיַעֲמִידֵם עַל הָאֱמֶת, וְאוֹתָהּ הַלָּעָטָה נִקְרֵאת אֲכִילַת קוּרְצִין, לְשׁוֹן קוֹרֵץ בְּעֵינָיו (משלי ו׳), שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ כָּל הוֹלְכֵי רָכִיל לְקָרֵץ בְּעֵינֵיהֶם וְלִרְמֹז דִּבְרֵי רְכִילוּתָן, שֶׁלֹּא יָבִינוּ שְׁאָר הַשּׁוֹמְעִים:

לא תעמד על דם רעך. לִרְאוֹת בְּמִיתָתוֹ וְאַתָּה יָכוֹל לְהַצִּילוֹ, כְּגוֹן טוֹבֵעַ בַּנָּהָר וְחַיָּה אוֹ לִיסְטִים בָּאִים עָלָיו (סנהדרין ע״ג):

אני ה׳. נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר, וְנֶאֱמָן לִפְרֹעַ:

י״ז לֹא־תִשְׂנָא אֶת־אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ `את` **עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא:**

ולא תשא עליו חטא. לֹא תַלְבִּין אֶת פָּנָיו בָּרַבִּים (עי׳ ספרא):

י״ח לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר `את` **בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְהוָה:**

לא תקם. אָמַר לוֹ הַשְׁאִילֵנִי מַגָּלְךָ, אָמַר לוֹ לָאו, לְמָחָר אָמַר לוֹ הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְּךָ, אָמַר לוֹ אֵינִי מַשְׁאִילְךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי, זוֹ הִיא נְקִימָה; וְאֵיזוֹ הִיא נְטִירָה? אָמַר לוֹ הַשְׁאִילֵנִי אֶת קַרְדֻּמְּךָ, אָמַר לוֹ לָאו, לְמָחָר אָמַר לוֹ הַשְׁאִילֵנִי מַגָּלְךָ, אָמַר לוֹ הֵא לָךְ, אֵינִי כְּמוֹתְךָ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי, זוֹ הִיא נְטִירָה, שֶׁנּוֹטֵר הָאֵיבָה בְּלִבּוֹ, אַע״פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹקֵם (ספרא; יומא כ״ג):

ואהבת לרעך כמוך. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה (ספרא):

י״ט `את` **חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא־תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא־תִזְרָע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ:**

את חקתי תשמרו. וְאֵלּוּ הֵן: בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם וְגוֹ׳; חֻקִּים — אֵלּוּ גְּזֵרַת מֶלֶךְ שֶׁאֵין טַעַם לַדָּבָר:

ובגד כלאים. לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר ״לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו״ (דברים כ״ב), יָכוֹל לֹא יִלְבַּשׁ גִּזֵּי צֶמֶר וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן, תַּ״ל ״בֶּגֶד״, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַלְּבָדִים? תַּ״ל ״שַׁעַטְנֵז״ — דָּבָר שֶׁהוּא שׁוּעַ טָווּי וְנוּוּז. וְאוֹמֵר אֲנִי נוּוּז לְשׁוֹן דָּבָר הַנִּמְלָל וְשָׁזוּר זֶה עִם זֶה לְחַבְּרוֹ, טישט״יר בְּלַעַז, כְּמוֹ ״חַזְיָין לְנָזְאֵי דְּאִית בְּהוֹן״ (מועד קטן י״ב), שֶׁאָנוּ מְפָרְשִׁין לְשׁוֹן כִּמּוּשׁ, פליש״טרא, וּלְשׁוֹן שַׁעַטְנֵז פֵּרוּשׁ מְנַחֵם מַחְבֶּרֶת צֶמֶר וּפִשְׁתִּים:

כ׳ וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שִׁכְבַת־זֶרַע וְהִוא שִׁפְחָה` `נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְהָפְדֵּה` `לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חׇפְשָׁה לֹא נִתַּן־לָהּ בִּקֹּרֶת תִּהְיֶיהָ לֹא יומתו כִּי־לֹא חׇפְשָׁה:

נחרפת לאיש. מְיֻעֶדֶת וּמְיֻחֶדֶת לְאִישׁ, וְאֵינִי יוֹדֵעַ לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא; וּבְשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית חֲצִיָּהּ שִׁפְחָה וְחֲצִיָּהּ בַּת חֹרִין הַמְאֹרֶסֶת לְעֶבֶד עִבְרִי שֶׁמֻּתָּר בְּשִׁפְחָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר:

והפדה לא נפדתה. פְּדוּיָה וְאֵינָהּ פְּדוּיָה, וּסְתָם פְּדְיוֹן בְּכֶסֶף:

או חפשה. בְּשִׁטָר (ספרא):

בקרת תהיה. הִיא לוֹקָה וְלֹא הוּא, יֵשׁ עַל בֵּית דִּין לְבַקֵּר אֶת הַדָּבָר שֶׁלֹּא לְחַיְּבָהּ מִיתָה **כי לא חפשה** וְאֵין קְדוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין: וְרַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ מִכָּאן (מכות כ״ב), שֶׁמִּי שֶׁהוּא בְּמַלְקוּת תְּהֵא בְּקֹרְיאָה — שֶׁהַדַּיָּנִים הַמַּלְקִין קוֹרִין עַל הַלּוֹקֶה ״אִם לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת וְגוֹ׳ וְהִפְלָא ה׳ אֶת מַכֹּתְךָ וְגוֹ׳״ (דברים כ״ח):

כי לא חפשה. לְפִיכָךְ אֵין חַיָּב עָלֶיהָ מִיתָה, שֶׁאֵין קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין, הָא אִם חֻפְּשָׁה קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין וְחַיָּב מִיתָה (ספרא):

כ״א וְהַבִיא אֶת־אָשְׁמוֹ לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵיל אָשָׁם:

כ״ב וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאָשָׁם לִפְנֵי יְהוָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא׃ {פ}

ונסלח לו מחטאתו אשר חטא. לְרַבּוֹת אֶת הַמְזִיד כַּשּׁוֹגֵג (ספרא)׃

כ״ג וְכִי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל־עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתְוֹ אֶת־פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל׃

וערלתם ערלתו. וַאֲטַמְתֶּם אֲטִימָתוֹ — יְהֵא אָטוּם וְנִסְתָּם מִלֶּהָנוֹת מִמֶּנּוּ׃

שלש שנים יהיה לכם ערלים. מֵאֵימָתַי מוֹנֶה לוֹ? מִשָּׁעַת נְטִיעָתוֹ; יָכוֹל אִם הִצְנִיעוֹ, לְאַחַר שָׁלוֹשׁ שָׁנִים יְהֵא מֻתָּר, תַּ״ל יִהְיֶה — בַּהֲוָיָתוֹ יְהֵא (ספרא)׃

כ״ד וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיהוָה׃

יהיה כל פריו קדש. כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ וְכָל מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ׳ קֹדֶשׁ לַה׳ (ויקרא כ״ז), מַה מַּעֲשֵׂר שֵׁנִי אֵינוֹ נֶאֱכָל חוּץ לְחוֹמוֹת יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא בְּפִדְיוֹן, אַף זֶה כֵּן, וְדָבָר זֶה **הלולים לה׳** הוּא, שֶׁנּוֹשְׂאוֹ שָׁם לְשַׁבֵּחַ וּלְהַלֵּל לַשָּׁמַיִם (ע׳ ברכות ל״ה)׃

כ״ה וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת־פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

להוסיף לכם תבואתו. הַמִּצְוָה הַזֹּאת שֶׁתִּשְׁמְרוּ, תִּהְיֶה לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ, שֶׁבִּשְׁכָרָהּ אֲנִי מְבָרֵךְ לָכֶם פֵּרוֹת הַנְּטִיעָה; הֲיָה רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר דִּבְּרָה תוֹרָה כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם חֲרֵי אַרְבַּע שָׁנִים אֲנִי מִצְטַעֵר בּוֹ חִנָּם לְפִיכָךְ נֶאֱמַר לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ (ספרא)׃

אני ה׳. אֲנִי ה׳ הַמַּבְטִיחַ עַל כָּךְ וְנֶאֱמָן לְשַׁלֵּם הַבְטָחָתִי׃

כ״ו לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנֵנוּ׃

לא תאכלו על הדם. לְהַרְבֵּה פָּנִים נִדְרָשׁ בְּסַנְהֶדְרִין (דף ס״ג)׃ אַזְהָרָה שֶׁלֹּא יֹאכַל מִבְּשַׂר קָדָשִׁים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, וְאַזְהָרָה לָאוֹכֵל מִבְּהֶמַת חֻלִּין טְרֵם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ, וְעוֹד הַרְבֵּה׃

לא תנחשו. כְּגוֹן אֵלּוּ הַמְנַחֲשִׁין בְּחַלְדָּה וּבְעוֹפוֹת, פִּתּוֹ נָפְלָה מִפִּיו, צְבִי הִפְסִיקוֹ בַּדֶּרֶךְ (ספרא)׃

ולא תעוננו. לְשׁוֹן עוֹנוֹת וְשָׁעוֹת, שֶׁאוֹמֵר יוֹם פְּלוֹנִי יָפֶה לְהַתְחִיל מְלָאכָה, שָׁעָה פְּלוֹנִית קָשָׁה לָצֵאת (סנהדרין ס״ה)׃

כ״ז לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ׃

לא תקפו פאת ראשכם. זֶה הַמַּשְׁוֶה צְדָעָיו לַאֲחוֹרֵי אָזְנוֹ וּלְפַדַּחְתּוֹ, וְנִמְצָא הֶקֵף רֹאשׁוֹ עָגֹל סָבִיב, שֶׁעַל אֲחוֹרֵי אָזְנָיו עִקְּרֵי שְׂעָרוֹ לְמַעְלָה מִצְּדָעָיו הַרְבֵּה׃

פאת זקנך. סוֹף הַזָּקָן וּגְבוּלָיו (מכות כ׳), וְהֵן חָמֵשׁ — שְׁתַּיִם בְּכָל לֶחִי וָלֶחִי, לְמַעְלָה אֵצֶל הָרֹאשׁ שֶׁהוּא רָחָב, וְיֵשׁ בּוֹ שְׁתֵּי פֵּאוֹת, וַאֲחַת לְמַטָּה בְּסַנְטֵרוֹ — מְקוֹם חִבּוּר שְׁנֵי הַלְּחָיַיִם יַחַד (שבועות נ׳)׃

כ״ח וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם אֲנִי יְהוָה׃

ושרט לנפש. כֵּן דַּרְכָּן שֶׁל אֱמוֹרִיִּים לְהְיוֹת מְשָׂרְטִין בְּשָׂרָם כְּשֶׁמֵּת לָהֶם מֵת׃

וכתבת קעקע. כְּתָב מְחֻקֶּה וְשָׂקוּעַ שֶׁאֵינוֹ נִמְחָק לְעוֹלָם שֶׁמְּקַעְקְעוֹ בְּמַחַט וְהוּא מַשְׁחִיר לְעוֹלָם׃

קעקע. לְשׁוֹן וְהוֹקַע אוֹתָם (במדבר כ״ה), וְהוֹקָעֻנוּם (שמואל ב כ״א), תּוֹחֲבִין עֵץ בָּאָרֶץ וְתוֹלִין אוֹתָם עֲלֵיהֶם, וְנִמְצְאוּ מְחֻקִּין וּתְחוּבִין בַּקַּרְקַע, פורפו״ינט בְּלַעַז׃

כ״ט אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה׃

אל תחלל את בתך להזנותה. בְּמוֹסֵר בִּתּוֹ פְּנוּיָה לְבִיאָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין (סנהדרין ע״ו)׃

ולא תזנה הארץ. אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, הָאָרֶץ מְזַנָּה אֶת פֵּרוֹתֶיהָ לַעֲשׂוֹתָן בְּמָקוֹם אַחֵר וְלֹא בְאַרְצְכֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיהו ג׳), וַיְמַנְעוּ רְבִיבִים וְגוֹ׳ (תוספתא, קידושין א׳)׃

ל׳ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה׃

ומקדשי תיראו. לֹא יִכָּנֵס בְּמַקְלוֹ וּבְמִנְעָלוֹ וּבַאֲפֻנְדָּתוֹ וּבְאָבָק שֶׁעַל רַגְלָיו (ברכות נ״ד); וְאַע״פִּי שֶׁאֲנִי מַזְהִירְכֶם עַל הַמִּקְדָּשׁ, אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ — אֵין בְּנִין הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת (ספרא)׃

ל״א אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים אַל־תְּבַקְשׁוּ לְטָמְאָה בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

אל תפנו. אַזְהָרָה לְבַעַל אוֹב וְיִדְּעוֹנִי; בַּעַל אוֹב זֶה פִּיתוֹם הַמְדַבֵּר מִשֶּׁחְיוֹ, וְיִדְּעוֹנִי הַמַּכְנִיס עֶצֶם חַיָּה שֶׁשְּׁמָהּ יַדּוּעַ לְתוֹךְ פִּיו וְהָעֶצֶם מְדַבֵּר (סנהדרין ס״ה)׃

אל תבקשו. לִהְיוֹת עֲסוּקִים בָּם, שֶׁאִם תַּעַסְקוּ בָם, אַתֶּם מִטַּמְּאִין לְפָנַי וַאֲנִי מְתַעֵב אֶתְכֶם׃

אני ה׳ אלהיכם. דְּעוּ אֶת מִי אַתֶּם מַחֲלִיפִין בְּמִי (ספרא)׃

ל״ב מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃ {ס}

מפני שיבה תקום. יָכוֹל זָקֵן אַשְׁמַאי, תַּ״ל זָקֵן, אֵין זָקֵן אֶלָּא שֶׁקָּנָה חָכְמָה (קידושין ל״ב)׃

והדרת פני זקן. אֵיזֶהוּ הִדּוּר? לֹא יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וְלֹא יִסְתֹּר אֶת דְּבָרָיו׃ יָכוֹל יַעֲצִים עֵינָיו כְּמִי שֶׁלֹּא רָאָהוּ? לְכָךְ נֶאֱמַר **ויראת מאלהיך**, שֶׁהֲרֵי דָּבָר זֶה מָסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל עוֹשֵׂהוּ, שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא הוּא, וְכָל דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב נֶאֱמַר בּוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ (שם)׃

ל״ג וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ׃

לא תונו. אוֹנָאַת דְּבָרִים; לֹא תֹּאמַר לוֹ אֶמֶשׁ הָיִיתָ עוֹבֵד עָ״זָ וְעַכְשָׁו אַתָּה בָא לִלְמֹד תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה (בבא מציעא נ״ח)׃

ל״ד כְּאֶזְרָח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר | הַגָּר אִתְּכֶם וְאָהַבְתָּ לוֹ כָּמוֹךָ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

כי גרים הייתם. מוּם שֶׁבְּךָ אַל תֹּאמַר לַחֲבֵרְךָ (שם נ״ט)׃

אני ה׳ אלהיכם. אֱלֹהֶיךָ וֵאלֹהָיו אֲנִי׃

ל״ה לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוּרָה׃

לא תעשו עול במשפט. אִם לְדִין, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט (פסוק ט״ו), וּמַהוּ מִשְׁפָּט הַשָּׁנוּי כָּאן? הוּא הַמִּדָּה וְהַמִּשְׁקָל וְהַמְּשׂוּרָה, מְלַמֵּד שֶׁהַמּוֹדֵד נִקְרָא דַּיָּן, שֶׁאִם שִׁקֵּר בַּמִּדָּה חֲרֵי הוּא כְּמְקַלְקֵל אֶת הַדִּין, וְקָרוֵי עָוֶל, שָׁנאוּי וּמְשֻׁקָּץ, חֵרֶם וְתוֹעֵבָה, וְגוֹרֵם לַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בַּדַּיָּן — מְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ, וּמְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם, וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה, וּמַפִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב, וּמַגְלֶה אוֹתָם מֵאַרְצָם (ספרא)׃

במדה. זוֹ מִדַּת הָאָרֶץ (שם)׃

במשקל. כְּמַשְׁמָעוֹ׃

ובמשורה. הִיא מִדַּת הַלַּח וְהַיָּבֵשׁ (בבא מציעא ס״א)׃

ל״ו מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי־צֶדֶק אֵיפַת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

אבני צדק. הֵם הַמִּשְׁקוֹלוֹת שֶׁשּׁוֹקְלִין כְּנֶגְדָּן׃

איפת. הִיא מִדַּת הַיָּבֵשׁ׃

והין. זוֹ הִיא מִדַּת הַלַּח׃

אשר הוצאתי אתכם. עַל מְנָת כֵּן; דָּ״א אֲנִי הִבְחַנְתִּי בְּמִצְרַיִם בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְטִפָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל בְּכוֹר, וַאֲנִי הַנֶּאֱמָן לִפְרַע מִמִּי שֶׁטּוֹמֵן מִשְׁקוֹלוֹתָיו בַּמֶּלַח לְהוֹנוֹת אֶת הַבְּרִיּוֹת שֶׁאֵין מַכִּירִין בָּהֶם (בבא מציעא ס״א)׃

ל״ז וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה׃ {פ}

פרק כ׳

א׳ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃

ב׳ וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר | הַגָּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ מוֹת יוּמָת עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמֵהוּ בָאָבֶן׃

ואל בני ישראל תאמר. עוֹנְשִׁין עַל הָאַזְהָרוֹת׃

מות יומת. בְּבֵית דִּין, וְאִם אֵין כֹּחַ בְּבֵית דִּין, עַם הָאָרֶץ מְסַיְּעִין אוֹתָן (ספרא):

עם הארץ. עַם שֶׁבְּגִינוֹ נִבְרֵאת הָאָרֶץ, עַם שֶׁעֲתִידִין לִירַשׁ הָאָרֶץ עַל יְדֵי מִצְווֹת הַלָּלוּ (שם):

ג׳ וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ לְמַעַן טַמֵּא אֶת־מִקְדָּשִׁי וּלְחַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי:

אתן את פני. פָּנַאי שֶׁלִּי — פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ (שם):

באיש. וְלֹא בַּצִּבּוּר (שם), שֶׁאֵין כָּל הַצִּבּוּר נִכְרָתִין:

כי מזרעו נתן למלך. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ (דברים י״ח), בֶּן בְּנוֹ וּבֶן בִּתּוֹ מִנַּיִן? תַּ״ל כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ, זֶרַע פָּסוּל מִנַּיִן? תַּ״ל בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ (ספרא; סנהדרין ס״ד):

למען טמא את מקדשי. אֶת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת לִי, כִּלְשׁוֹן וְלֹא יְחַלֵּל אֶת מִקְדָּשַׁי (ויקרא כ״א):

ד׳ וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ עַם הָאָרֶץ אֶת־עֵינֵיהֶם מִן־הָאִישׁ הַהוּא בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ לְבִלְתִּי הָמֵית אֹתוֹ:

ואם העלם יעלימו. אִם הֶעְלִימוּ בְּדָבָר אֶחָד, סוֹף שֶׁיַּעְלִימוּ בִּדְבָרִים הַרְבֵּה; אִם הֶעְלִימוּ סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה, סוֹף שֶׁיַּעְלִימוּ סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה (ספרא):

ה׳ וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֶת | כָּל־הַזֹּנִים אַחֲרָיו לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ מִקֶּרֶב עַמָּם:

ובמשפחתו. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן וכי מִשְׁפָּחָה מָה חָטְאָה? אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין לְךָ מִשְׁפָּחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מוֹכֵס שֶׁאֵין כֻּלָּם מוֹכְסִין — שֻׁכֻּלָּן מְחַפִּין עָלָיו (ספרא; שבועות ל״ט):

והכרתי אתו. לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר **ובמשפחתו** יָכוֹל יִהְיוּ כָל הַמִּשְׁפָּחָה בְּהִכָּרֵת, תַּ״ל אֹתוֹ — אוֹתוֹ בְּהִכָּרֵת וְלֹא כָל הַמִּשְׁפָּחָה בְּהִכָּרֵת אֶלָּא בְּיִסּוּרִין (שם):

לזנות אחרי המלך. לְרַבּוֹת שְׁאַר עֲ״ז שֶׁעֲבָדָהּ בְּכָךְ וַאֲפִלּוּ אֵין זוֹ עֲבוֹדָתָהּ (ספרא):

ו׳ וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל־הָאבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים לִזְנוֹת אַחֲרֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי בַּנֶּפֶשׁ הַהִוא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ:

ז׳ וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

והתקדשתם. זוֹ פְּרִישׁוּת עֲ״ז (שם):

ח׳ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם:

ט׳ כִּי־אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל דָּמָיו בּוֹ:

אביו ואמו קלל. לְרַבּוֹת לְאַחַר מִיתָה (שם; סנהדרין פ״ה):

דמיו בו. זוֹ סְקִילָה, וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר דָּמָיו בּוֹ; דְּמֵיהֶם בָּם; וְלָמַדְנוּ מֵאוֹב וְיִדְּעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם (ספרא; כריתות ה׳). וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, כְּמוֹ דָּמוֹ בְרֹאשׁוֹ (יהושע ב׳) — אֵין נֶעֱנָשׁ עַל מִיתָתוֹ אֶלָּא הוּא, שֶׁהוּא גָּרַם לְעַצְמוֹ שֶׁיֵּהָרֵג:

י׳ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאָפֶת:

ואיש. פָּרָט לְקָטָן:

אשר ינאף את אשת איש. פָּרָט לְאֵשֶׁת קָטָן, לְמָדְנוּ שֶׁאֵין לְקָטָן קִדּוּשִׁין, וְעַל אֵיזוֹ אֵשֶׁת אִישׁ חַיֶּבְתִּי לָךְ?

אשר ינאף את אשת רעהו. פָּרָט לְאֵשֶׁת גּוֹי, לְמָדְנוּ שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין לְגוֹי (ספרא; סנהדרין נ״ב):

מות יומת הנאף והנאפת. כָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם, אֵינָהּ אֶלָּא חֶנֶק (ספרא; סנהדרין נ״ה):

י״א וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה מוֹת־יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם דְּמֵיהֶם בָּם:

י״ב וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־כַּלָּתוֹ מוֹת יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם תֵּבֶל עָשׂוּ דְּמֵיהֶם בָּם:

תבל עשו. גְּנַאי; לָשׁוֹן אַחֵר מְבַלְבְּלִין זֶרַע הָאָב בְּזֶרַע הַבֵּן:

י״ג וְאִ֣ישׁ אֲשֶׁ֗ר יִשְׁכַּ֤ב אֶת־זָכָר֙ מִשְׁכְּבֵ֣י אִשָּׁ֔ה תּוֹעֵבָ֥ה עָשׂ֖וּ שְׁנֵיהֶ֑ם מ֣וֹת יוּמָ֔תוּ דְּמֵיהֶ֖ם בָּֽם׃

משכבי אשה. מַכְנִיס כְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת׃

י״ד וְאִ֣ישׁ אֲשֶׁ֗ר יִקַּ֤ח אֶת־אִשָּׁה֙ וְאֶת־אִמָּ֣הּ זִמָּ֔ה הֽוּא בָּאֵ֖שׁ יִשְׂרְפ֣וּ אֹת֑וֹ וְאֶתְהֶ֗ן וְלֹא־תִהְיֶ֥ה זִמָּ֛ה בְּתוֹכְכֶ֖ם׃

ישרפו אתו ואתהן. אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר אִשְׁתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה יִשָּׂרְפוּ, שֶׁהֲרֵי נִשָּׂאָהּ בְּהֶהֵתֵר וְלֹא נֶאֶסְרָה עָלָיו, אֶלָּא אִשָּׁה וְאִמָּהּ הַכְּתוּבִין כָּאן שְׁתִּיהֶן לְאִסּוּר — שֶׁנָּשָׂא חֲמוֹתוֹ וְאִמָּהּ; וְיֵשׁ מְרַבּוֹתֵינוּ שֶׁאוֹמְרִים אֵין כָּאן אֶלָּא חֲמוֹתוֹ, וּמַהוּ אָתְהֶן? אֶת אַחַת מֵהֶן וְלָשׁוֹן יָנִי הוּא הֵן אַחַת (ספרא; סנהדרין ע״ו)׃

ט״ו וְאִ֣ישׁ אֲשֶׁ֗ר יִתֵּ֤ן שְׁכָבְתּוֹ֙ בִּבְהֵמָ֔ה מ֣וֹת יוּמָ֔ת וְאֶת־הַבְּהֵמָ֖ה תַּהַרְג֑וּ׃

ואת הבהמה תהרגו. אִם אָדָם חָטָא בְּהֵמָה מֶה חָטְאָה? אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה לָאָדָם תַּקָּלָה עַל יָדָהּ לְפִיכָךְ אָמַר הַכָּתוּב תִּסָּקֵל, קַל וָחֹמֶר לָאָדָם, שֶׁיּוֹדֵעַ לְהַבְחִין בֵּין טוֹב לְרַע, וְגוֹרֵם רָעָה לַחֲבֵרוֹ לַעֲבֹר עֲבֵרָה; כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת (דברים י״ב), חֲרֵי דְבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אֵילָנוֹת שֶׁאֵינָן רוֹאִין וְאֵינָן שׁוֹמְעִין, עַל שֶׁבָּאת תַּקָּלָה עַל יָדָם אָמְרָה תּוֹרָה הַשְׁחֵת, שְׁרֹף וְכַלֵּה, הַמַּשָּׂא אֶת חֲבֵרוֹ מִמֶּרְחָק חַיִּים לְדַרְכֵי מִיתָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה (ספרא)׃

ט״ז וְאִשָּׁ֗ה אֲשֶׁ֤ר תִּקְרַב֙ אֶל־כָּל־בְּהֵמָ֔ה לְרִבְעָ֖הּ אֹתָ֑הּ וְהָרַגְתָּ֙ אֶת־הָאִשָּׁ֣ה וְאֶת־הַבְּהֵמָ֔ה מ֣וֹת יוּמָ֔תוּ דְּמֵיהֶ֖ם בָּֽם׃

י״ז וְאִ֣ישׁ אֲשֶׁר־יִקַּ֣ח אֶת־אֲחֹת֗וֹ בַּת־אָבִ֤יו אוֹ֙ בַּת־אִמּ֔וֹ וְרָאָ֥ה אֶת־עֶרְוָתָ֖הּ וְהִיא־תִרְאֶ֣ה אֶת־עֶרְוָת֑וֹ חֶ֥סֶד הוּא֙ וְנִכְרְת֣וּ לְעֵינֵ֔י בְּנֵ֖י עַמָּ֑ם עֶרְוַ֤ת אֲחֹתוֹ֙ גִּלָּ֔ה עֲוֹנ֖וֹ יִשָּֽׂא׃

חסד הוא. לְשׁוֹן אֲרַמִּי חֶרְפָּה חִסּוּדָא; וּמִדְרָשׁוֹ אִם תֹּאמַר קַיִן נָשָׂא אֲחוֹתוֹ חֶסֶד עָשָׂה הַמָּקוֹם, לִבְנוֹת עוֹלָמוֹ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים פ״ט), עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה (ספרא; סנהדרין נ״ח)׃

י״ח וְאִ֣ישׁ אֲשֶׁר־יִשְׁכַּ֞ב אֶת־אִשָּׁ֣ה דָוָ֗ה וְגִלָּ֤ה אֶת־עֶרְוָתָהּ֙ אֶת־מְקֹרָ֣הּ הֶעֱרָ֔ה וְהִ֖וא גִּלְתָּ֣ה אֶת־מְק֣וֹר דָּמֶ֑יהָ וְנִכְרְת֥וּ שְׁנֵיהֶ֛ם מִקֶּ֥רֶב עַמָּֽם׃

הערה. גִּלָּה, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן עֶרְוָה גִּלּוּי הוּא, וְהַוִּי״ו יוֹרֶדֶת בַּתֵּיבָה לְשֵׁם דָּבָר כְּמוֹ זַעֲוָה מִגִּזְרַת וְלֹא קָם וְלֹא זָע (אסתר ה׳), וְכֵן אַחֲוָה מִגִּזְרַת אָח. וְהַעֲרָאָה זוֹ נָחְלְקוּ בָהּ רַבּוֹתֵינוּ, יֵשׁ אוֹמְרִים זוֹ נְשִׁיקַת שָׂמְשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים זוֹ הַכְנָסַת עֲטָרָה (יבמות נ״ה)׃

י״ט וְעֶרְוַ֥ת אֲחוֹת־אִמְּךָ֖ וַאֲחוֹת֣ אָבִ֑יךָ לֹ֣א תְגַלֶּ֔ה כִּ֥י אֶת־שְׁאֵרָ֖וֹ הֶעֱרָ֑ה עֲוֹנָ֖ם יִשָּֽׂאוּ׃

וערות אחות אמך וגו׳. שְׁנָה הַכָּתוּב בְּאַזְהָרָתָן, לוֹמַר שֶׁהַזֹּהַר עֲלֵיהֶן בֵּין עַל אֲחוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ מִן הָאָב, בֵּין עַל אַחְיוֹתֵיהֶן מִן הָאֵם, אֲבָל עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו לֹא הַזְהַר אֶלָּא עַל אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו מִן הָאָב (ע׳ יבמות נ״ד)׃

כ׳ וְאִ֣ישׁ אֲשֶׁ֗ר יִשְׁכַּב֙ אֶת־דֹּדָתוֹ֙ עֶרְוַ֣ת דֹּדוֹ֔ גִּלָּ֖ה חֶטְאָ֣ם יִשָּׂ֑אוּ עֲרִירִ֖ים יָמֻֽתוּ׃

אשר ישכב את דדתו. הַמִּקְרָא הַזֶּה בָּא לְלַמֵּד עַל כֶּרֶת הָאָמוּר לְמַעְלָה שֶׁהוּא בְּעֹנֶשׁ הַלִּיכַת עֲרִירִי׃

ערירים. כְּתַרְגּוּמוֹ, בְּלָא וְלָד, וְדוֹמֶה לוֹ וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי (בראשית ט״ו); יֵשׁ לוֹ בָּנִים, קוֹבְרָן, אֵין לוֹ בָּנִים, מֵת בְּלֹא בָנִים, לְכָךְ שְׁנָה בִּשְׁנֵי מִקְרָאוֹת אֵלּוּ — עֲרִירִים ״יָמֻתוּ״, עֲרִירִים ״יִהְיוּ״, **ערירים ימתו.** אִם יִהְיוּ לוֹ בִּשְׁעַת עֲבֵרָה לֹא יִהְיוּ לוֹ כְּשֶׁיָּמוּת, לְפִי שֶׁקּוֹבְרָן בְּחַיָּיו, **ערירים יהיו.** אִם אֵין לוֹ בִּשְׁעַת עֲבֵרָה, יִהְיֶה כָּל יָמָיו כְּמוֹ שֶׁהוּא עַכְשָׁו (ספרא; יבמות נ״ה)׃

כ״א וְאִ֣ישׁ אֲשֶׁ֗ר יִקַּ֤ח אֶת־אֵשֶׁת֙ אָחִ֔יו נִדָּ֥ה הִ֖וא עֶרְוַ֣ת אָחִ֑יו גִּלָּ֖ה עֲרִירִ֥ים יִהְיֽוּ׃

נדה הוא. הַשְׁכִּיבָה הַזֹּאת מְנֻדָּה הִיא וּמְאוּסָה; וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ לֶאֱסֹר הַעֲרָאָה בָּהּ כְּנִדָּה שֶׁהַעֲרָאָה מְפֹרֶשֶׁת בָּהּ — אֶת מְקֹרָהּ הֶעֱרָה (יבמות נ״ד)׃

כ״ב וּשְׁמַרְתֶּ֣ם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַ֣י וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַ֗י וַעֲשִׂיתֶם֙ אֹתָ֔ם וְלֹא־תָקִ֥יא אֶתְכֶ֖ם הָאָ֑רֶץ אֲשֶׁ֥ר אֲנִ֛י מֵבִ֥יא אֶתְכֶ֖ם שָׁ֥מָּה לָשֶׁ֖בֶת בָּֽהּ׃

כ״ג וְלֹ֥א תֵלְכ֖וּ בְּחֻקַּ֣ת הַגּ֑וֹי אֲשֶׁר־אֲנִ֣י מְשַׁלֵּ֔חַ מִפְּנֵיכֶ֖ם כִּ֣י אֶת־כָּל־אֵ֑לֶּה עָשׂ֔וּ וָאָקֵ֥ץ בָּֽם׃

ואקץ. לְשׁוֹן מְאוֹס, כְּמוֹ קָצְתִּי בְחַיַּי (בראשית כ״ז), כְּאָדָם שֶׁהוּא קָץ בְּמָזוֹנוֹ (ספרא)׃

כ״ד וַאֲמַר לָכֶם אַתֶּם֙ תִּירְשׁוּ אֶת־אַדְמָתָ֔ם וַאֲנִ֗י אֶתְּנֶ֥נָּה לָכֶ֛ם לָרֶ֥שֶׁת אֹתָ֖הּ אֶ֣רֶץ זָבַ֣ת חָלָ֣ב וּדְבָ֑שׁ אֲנִ֥י יְהוָ֖ה אֱלֹהֵיכֶ֑ם אֲשֶׁר־הִבְדַּ֥לְתִּי אֶתְכֶ֖ם מִן־הָעַמִּֽים׃

כ״ה וְהִבְדַּלְתֶּ֣ם בֵּין־הַבְּהֵמָ֣ה הַטְּהוֹרָ֔ה לַטְּמֵאָ֖ה וּבֵין־הָע֣וֹף הַטָּמֵ֑א לַטָּהֹ֔ר וְלֹא־תְשַׁקְּצ֥וּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶ֖ם בַּבְּהֵמָ֣ה וּבָע֑וֹף וּבְכֹל֙ אֲשֶׁ֣ר תִּרְמֹ֣שׂ הָאֲדָמָ֔ה אֲשֶׁר־הִבְדַּ֥לְתִּי לָכֶ֖ם לְטַמֵּֽא׃

והבדלתם בין הבהמה הטהרה לטמאה. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין פָּרָה לַחֲמוֹר, שֶׁהֲרֵי מֻבְדָּלִין וְנִכָּרִין הֵם, אֶלָּא בֵּין טְהוֹרָה לְךָ לִטְמֵאָה לְךָ — בֵּין שֶׁנִּשְׁחַט רֻבּוֹ שֶׁל סִימָן לְנִשְׁחַט חֶצְיוֹ, וְכַמָּה בֵּין רֻבּוֹ לְחֶצְיוֹ? מְלֹא שְׂעָרָה (ספרא):

אשר הבדלתי לכם לטמא. לֶאֱסֹר:

כ״ו וְהְיִיתֶ֥ם לִ֙י֙ קְדֹשִׁ֔ים כִּ֥י קָד֖וֹשׁ אֲנִ֣י יְהוָ֑ה וָאַבְדִּ֤ל אֶתְכֶם֙ מִן־הָעַמִּ֔ים לִהְיוֹת֖ לִֽי׃

ואבדל אתכם מן העמים להיות לי. אִם אַתֶּם מֻבְדָּלִים מֵהֶם חֲרֵי אַתֶּם שֶׁלִּי, וְאִם לָאו חֲרֵי אַתֶּם שֶׁל נְבוּכַדְנֶאצַּר וַחֲבֵרָיו; רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם נַפְשִׁי קָצָה בִּבְשַׂר חֲזִיר, אִי אֶפְשִׁי לִלְבֹּשׁ כִּלְאַיִם, אֲבָל יֹאמַר אֶפְשִׁי וּמָה אֶעֱשֶׂה וְאָבִי שֶׁבַּשָּׁמַיִם גָּזַר עָלַי? תַּ״ל וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי, שֶׁתְּהֵא הַבְדָּלַתְכֶם מֵהֶם לִשְׁמִי — פּוֹרֵשׁ מִן הָעֲבֵרָה וּמְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם (ספרא):

כ״ז וְאִ֣ישׁ אֽוֹ־אִשָּׁ֗ה כִּֽי־יִהְיֶ֤ה בָהֶם֙ אֹ֣וב אֽוֹ יִדְּעֹנִ֔י מ֥וֹת יוּמָ֖תוּ בָּאֶ֣בֶן יִרְגְּמ֑וּ אֹתָ֥ם דְּמֵיהֶ֖ם בָּ֥ם׃ {פ}

כי יהיה בהם אוב וגו׳. כָּאן נֶאֱמַר בָּהֶם מִיתָה וּלְמַעְלָה כָּרֵת, עֵדִים וְהַתְרָאָה בְּסָקִילָה, מַזִּיד בְּלֹא הַתְרָאָה בְּהִכָּרֵת, וְשִׁגְגָתָם חַטָּאת, וְכֵן בְּכָל חַיְבֵי מִיתוֹת שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם כָּרֵת: